

Мариче Боздоганова

**Црковните
библиотеки во Охрид
и охридско**

Мариче Боздоганова

Црковните библиотеки во Охрид и охридско

Соработници:

Елена Станкоска

Елизабета Бојчевска

Охрид, 2024

Издава
Национална установа – Библиотека „Григор Прличев“, Охрид

За издавачот
м-р Милчо Јованоски

Печати
Печатница „Коста Абраш“, Охрид

Публикацијата е печатена со финансиска
подршка на Министерството за култура и туризам
на Република Северна Македонија

Вовед

Библиотекарската дејност низ богатата традиција од вековното постоење, отсекогаш била во функција на човекот и за неговиот општ напредок и развој. Највиталниот период за социјално – културниот развој на човековото општество бил средниот век.

Манастирите и црквите се првите универзитети на ракописната традиција од каде се црпат податоци за нашиот културен и историски идентитет. Охрид низ вековите претставувал главно културно-просветно жариште во Македонија. Во него факелот на културата и просветата го запалил Климент Охридски и неговите ученици и соработници кои ги создале првите книжевни фондови на македонските манастирски и црковни библиотеки.

Во текстот ќе бидат опфатени библиотеците од црквите и манастирите од Охрид и охридско. Целта е да се даде слика на културното книжевно наследство од XVIII и XIX век што е сочувано во овој дел на Македонија. Во натамошниот тек на проектот се анализираат книгите на црковните и манастирските библиотеки, староста на кој век припаѓаат, со кое писмо, тематика и стил се пишувани, материјалот на кој се пишувани.

Охридското книжевно наследство

Појавата и стапките на првата македонска библиотека може да се евидентираат во втората половина на IX век, паралелно со ширењето на христијанството на Балканот. Глаголицата е првата словенска азбука создадена од светите браќа Кирил и Методиј Солунски.¹ Светата проповед на словенските апостоли, молитвено вдахната и научно осветлена се огласила во 862 година. Нивната просветителска дејност ги отворила цариградските црковни двери за книжевна и литургиска продукција на словенски јазик кај сите народи и придонела во обликување на средновековната македонска книжевност.

¹ Стојчевска-Антиќ В., Николовски-Катин С., *Во чест на Светите Кирил и Методиј*. Скопје 1994, 56.

Продолжувачи на делото на солунските Браќа се светите Климент и Наум Охридски кои во Охрид развиваат моќен образовен - културен центар познат како Охридски универзитет. Мисионерската и просветителска дејност на свети Климент во Македонија преку која е обележан првиот творечки процут на христијанизираните словенски племиња, ги опфаќа сферите на литерарната креација, ораторските вештини, преведувачката активност и раскошниот творечки хоризонт на градителството и на ликовните уметности. Така, во Охрид Климент, со основањето на манастирот Свети Пантелејмон ја основал и првата библиотека, со што ја започнал и историјата на македонското библиотекарство. Со создавањето на Охридската книжевна школа 886 година, започнува период на културен процут во Македонија и на Балканот. Преку охридската книжевна школа Македонија станува значаен културен центар од кој се шири словенската писменост и култура низ целиот словенски свет. Со Климентовата и со Наумовата библиотека започнала историјата на македонското библиотекарско дело и монашкиот живот во македонското православие.

Сл.1. Асеманово евангелие (фотоснимка)

Замислена како божествен храм на земјата, црквата своите почетоци кај македонските Словени ги добива во ликот и делото на Климент и Наум Охридски, продолжувачи на Кирилометодиевската традиција. Поставувајќи ги темелите на Охридската книжевна школа, 886 година, Климент Охридски во Охрид го всадува никулецот на словенската книжевна традиција. Во неа учениците ја изучувале глаголската азбука. Вреднувана како вистинска школа на интелектуални кадри, со забележителен квантум на преводни активности и литерарна креација, Климентовата школа со право го носи името Прв словенски универзитет.² Како очевиден пример на ракопис што настанал во Охридската книжевна школа е Асемановото глаголско евангелие, напишано со типична тркалезна охридска глаголица. Овој споменик е зачуван во Ватиканската библиотека под број 3. Од житијата на свети Климент дознаваме дека во Охрид, Климент се занимавал интензивно со духовна и книжевна дејност. Од

² Димитрова Е. *Светии Клименти – Кулиј, Мисија, Идентификации: Социо-Културни карактеристики*.

неговото перо произлегле повеќе беседи и слова, кои се поделени на поучителни и пофални слова. Благодарение на големата книжевна традиција која ја поставил Климент Охридски во Охрид и охридско со текот на времето се ширела и духовната култура.³ Со формирањето на Охридскиот книжевен центар се создале дела како оригинали така и преводи од богатата византиска книжевност. Според тоа можеме да кажеме дека раскошната ризница на оригиналното и преводното дело на Охридската школа за литерарна дејност која, покрај кодификацијата на јазикот и писмото и унификацијата на лексичките правила, создала богата архива на книжевен материјал од дидактички, едукативен, етички и химнографски карактер, има огромно, т.е. пресудно значење за градењето на културниот идентитет бидејќи нејзините темели се словенскиот јазик, словенското писмо, кирило-методијевската традиција и Климентовиот литерарно-стилски норматив.

Сл.2. Свети Климент Охридски, фреска од црквата Света Богородица Перивлепта, Охрид, 1295 година.

За климентовата библиотека македонскиот преродбеник, учител, писател и новинар од XIX век, Јордан Хаџи Константинов-Џинот, ќе рече дека има многу книги полна соба, додека „...за манастирот Св. Наум вели: „Ракописи од папирус, несовесни монаси, а не наш јазик, изгореа и фрлија во езеро.“ За манастирските библиотеки во Македонија нема доволно податоци. И она малку што се знае, е од записите по книгите на патешествениците, научните и културните работници што ги посетиле македонските манастири, во периодот кога нивните книжни фондови во доволна мера биле уништени и разграбани. Како најстари меѓу нив се библиотеките во веќе споменатиот св. Климентов манастир „Св. Пантелејмон“ и манастирот „Св. Наум“ кај Охрид. Имено, првоучителите оформиле солидни ученици исполнети со знаење, со верба, истрајност и желба да го продолжат заветот на своите учители, да се опстои во светската култура, врз темелите на сесловенството.

³ Георгиевски, М. Манастирските библиотеки и читалишта во Македонија до 1912. Скопје : Мисла, 1975. Стр. 120.

Така, манастирските библиотеки низ вековите се прошируваат преку содржината на книжниот фонд:

- Книги кои толкуваат библиски и други религиозни прашања;
- Книги за студенти кои решиле да станат монаси, свештеници, ѓакони или црковни водачи кои студирале математика, географија, историја, астрономија, теологија и други;
- Книга на црковните отци, писатели, теолози, филозофи и други истакнати богослужбеници кои престојувале во поголемите манастири и културни центри: Света Гора, Солун, Цариград, Трново, Дечани, Синај и други.

Секоја црква имала своја храмска класификација: религиозна содржина, нерелигиозна – апокрифна, хагеографска или книги со пообична содржина за обичниот човек.

Вистински пример за уметност од XI век и најголем мурал од византиската творечка ризница е фрескоживописот во црквата „Св. Софија“ (по 1037год.). Ова духовно жариште на Светиклиментовата дијецеза и катедрален храм на охридската архиепископија е најзначаен теолошки ансамбл на средновековната епоха во кој се сублимирани водечките административни начела на Цариградскиот патријаршки центар.⁴ Црквата „Св. Софија“ е прва црква во Охридската архиепископија, посветена на Исус Христос како Божествена Премудрост, како Света Софија. За жал, во разговор за книжевното културно наследство од XVIII и XIX век, останато во црквата, беше речено дека книгите биле повлечени во НУ Завод и Музеј Охрид.

Богатиот културно-просветен живот во Македонија, значително опаднал при крајот на XIV век со надвиснувањето на петвековното турско ропство. Многу цркви и манастири со своите библиотеки биле разрушени и опустошени. Во тој период, иако во отежнати услови, културно-просветниот живот не згаснал сосема. Во црквите и манастирите, со намален интензитет, се создавале книжевни дела, а тоа довело до формирање на манастирски библиотеки, кои до средината на XIX век се единствените културно-просветни места каде што се создавала, читала и ширела книгата - главниот извор на сите знаења. Тоа книжевно наследство, создавано макотрпно по македонските цркви и манастири, за жал, не останало до наши дни, туку немилосрдно било уништувано во воените виори и антагонизмот на несловенскиот елемент во Македонија.

⁴ Коруновски С., Димитрова Е. *Византиска Македонија*. Скопје, 2006. Стр. 29

Додека она што е останато неуништено, во текот на XIX и првата половина на XX век е разграбано од разни собирачи, патешественици и ненародни режими и однесено надвор од Македонија.

Историскиот развој на библиотечната работа во Македонија е во тесна врска со историските состојби кои се случиле во овој регион. Во писмената практика на XII век преовладува кирилицата. Додека во XIII век, манастирските библиотеки во Македонија исполнуваат со бројни ракописи повеќето од словенско и грчко писмо. Во црквата Стар Свети Климент, посветена на Св. Богородица Перивлепта (1295), во Охрид пронајдени биле 68 грчки словенски ракописи.

Во XVIII и XIX век во Македонија навлегува руската печатена книга. Тоа дошло како помош на словенската писменост во времето кога грчкото свештенство настојувало да ја потисне словенската писменост и култура. Така, печатените словенски книги послужиле како главно духовно оружје во борбата против грчкото шовинистичко влијание и фанариотската црковна хиерархија.⁵

Низ црковните книжевни одаи од XVIII и XIX век

Од податоците, со коишто денес располагаме, се гледа дека манастирите, а пред сè Охридската архиепископија, како моќни економски установи, биле во можност да одржуваат долготрајни врски со најоддалечените библиотеки и центри на Православната Црква. На тој начин фондот на книгите станувал поразновиден, така што се носеле книги од разни жанрови, главно од Русија или од Србија, Солун, Франција, Цариград, Дубровник и др. места. Писателите, монаси што работеле во манастирите, луѓе како св. Климент и св. Наум Охридски, Константин Брегалнички, св. Гаврил Лесновски, Владислав Граматик, Јован и Лазар од Кратово, Висарион од Дебар, Јоаким Крчовски, Кирил Пејчиновиќ, Партение Зографски, и многу други познати или непознати црковни дејци оставиле зад себе такви книжевни споменици со коишто денес се китат многу туѓи библиотеки надвор од нашите простори, а само мал дел стари оригинални ракописи главно од XIII до XIX век се чуваат кај нас. Особено во преродбенскиот XIX век, огромен број на ракописи, самостојни дела, преписи и преводи создадени повеќе векови порано, биле одземени и однесени во Русија и во некои од

⁵ Мошин, V. O periodizaciji rusko-južnoslovenskih književnih veza, čas. "Slovo" Zagreb, br. 11-12, od 1962, str. 122.

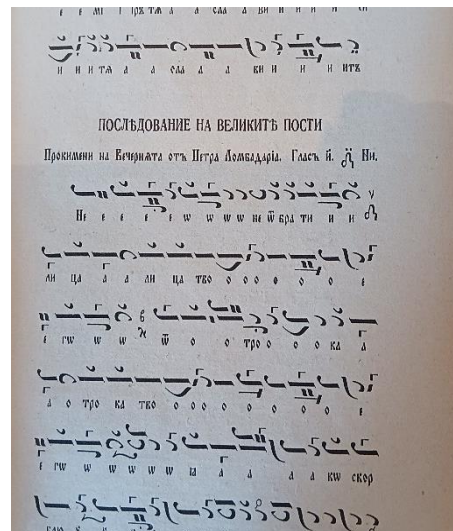
соседните земји. Овие ракописи се чуваат во музеи и библиотеки во Русија, Украина, Бугарија, Србија, Хрватска, итн.

Нашата наука не располага со точен број колку книги имало во манастирите, но од прекрасните историски и богословски ракописи денес е сочуван значително мал дел. Доколку би се зачувале овие ракописни богатства денес можеби ќе ја имавме најголемата и најбогатата библиотека на словенски ракописи во Европа.

Сл.3. Црква Успение на Пресвета Богородица - Каменско

Манастирските и црковните библиотеки се чувари на културното, духовното и ракописното наследство. Во нив со векови се чува пишаниот збор, а старите и ретки книги кои се наоѓаат во нив се огледало на целокупното духовно и културно наследство. Црквата Успение на Пресвета Богородица, позната како Света Богородица Каменско датира од 1839 година, ктиторирана од страна на игуменот Калиник, а живописана од Дичо Зограф во 1864 година. Оваа црковна библиотека располага со убав црковен избор на литература од поново време. Податоци за постари изданија не беа најдени. Затекуто беше само едно издание на бугарски јазик со црковна содржина, поточно нотна книга за потребите на црквата. Книгата немаше година на изание, но според податоците може да се датира од почетокот на XX век.

Сл.4. Антология или Черковно-Музикална Китка

Антология или Черковно-Музикална Китка се наоѓа во Света Богородица Каменско, како единствен примерок од подоцнежен период на XIX а можеби и почетокот на XX век, од бугарска редакција, но со старословенско писмо. Станува збор за црковно-музикални нотни песни посветени на Вечерната, Утрената, Великите пости, Светото Воскресение и Литургијата со неколку Ирмоси кои го величаат Исус Христос. Книгата е со црковна содржина наменета за црковна богослужба.

Црквата Света Богородица Перивлепта

Како голема ризница на Балканот и значаен архиепископски центар, Охрид низ вековите успеал да го сочува духовниот авторитет. Следејќи го текот на историјата од крајот на XIII и XIV век на територијата на Македонија се среќаваат црковни споменици ктиторирани од страна на српски средновековни владетели. На подрачјето на градот Охрид, најрепрезентативен споменик и врвно достигнување во византиската уметност од палеологовската епоха е црквата Света Богородица Перивлепта од 1294/5 година, изградена во времето на охридскиот архиепископ Макариј. Фрескоживописот во црквата е ремек дело на пионерите на палеологовскиот стилски израз, мајсторите-зографи Михаило и Евтихие кои овде успеале да направат храбар исчекор во ослободување од канонските стеги. Од 1364/5 година датираат двата параклиси бочно доградени од старата црква во времето на охридскиот архиепископ Григориј. Црквата е позната и како стар свети Свети Климент, бидејќи тука биле пренесени моштите на

Свети Климент Охридски од неговиот манастир Свети Пантелејмон, по доаѓањето на Турците - османлии. Кон крајот на XV век во црквата Света Богородица Перивлепта бил формиран Архиепископски музеј и библиотека.⁶ Од XVI-ти век до втората половина на XVIII век, седиштето на Охридската архиепископија се префрла во оваа црква, бидејќи во текот на отоманскиот период црквата Света Софија била претворена во џамија. Откако станува катедралебн храм, во црквата Света Богородица Перивлепта почнуваат да се чуваат низа вредни артефакти, како литургиски предмети, историски транскрипти, псалми и сл.

Сл. 5. Црквата Света Богородица Перивлепта

Во црквата Света Богородица Перивлепта затекнавме околу десетина публикации од XIX век, сите пишувани на старословенски јазик. Содржински текстовите се со религиозна содржина, воглавно наменети за црковни потреби. Имено станува збор за **Минеи** (месечниот минеј ги содржи службите од

⁶ Митрески П., Смилески Д. *Охридски летопис*. Книга 1. Струга, 2024. Стр. 41

светителите/празниците во еден од дванаесетте месеци) распоредени за месеците во годината. Се среќава и богослужбена книга посветена за црковниот типик за велигденските пости.

Сл. 6. Минеј за месец јуни 1843 год.

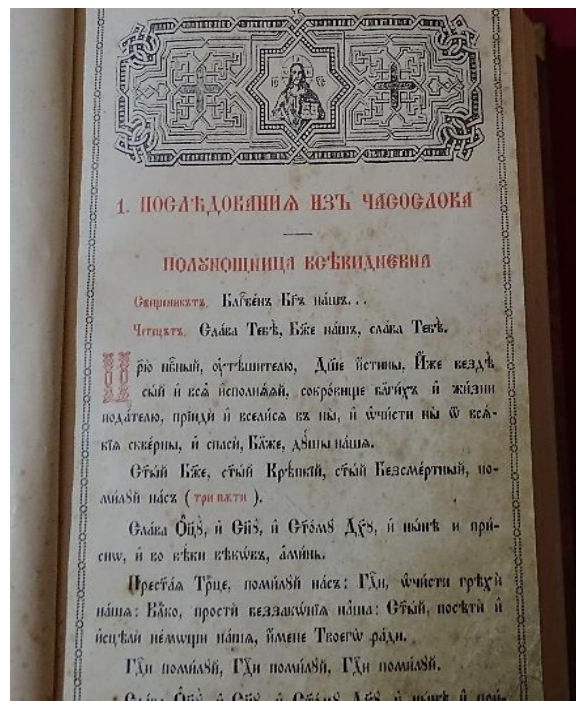
Посебна убавина на текстот им даваат буквите пишувани со убав и одмерен ракопис, украсени и стилски вклопени во содржината и по потреба испишани со црвена боја.

Според зборовите на Отецот овие книги еднаш веќе биле заштитени надворешно, поточно укоричени. Првичниот впечаток е дека книгите се добро сочувани, на соодветно место, со прилагодена температура и степен на влажност. На повеќето од нив се среќаваа остатоци од восок врз страниците. За време на богослужбата немало електрично осветлување и се користеле свеќи, што е разбирливо за времето на кое им припаѓаат.

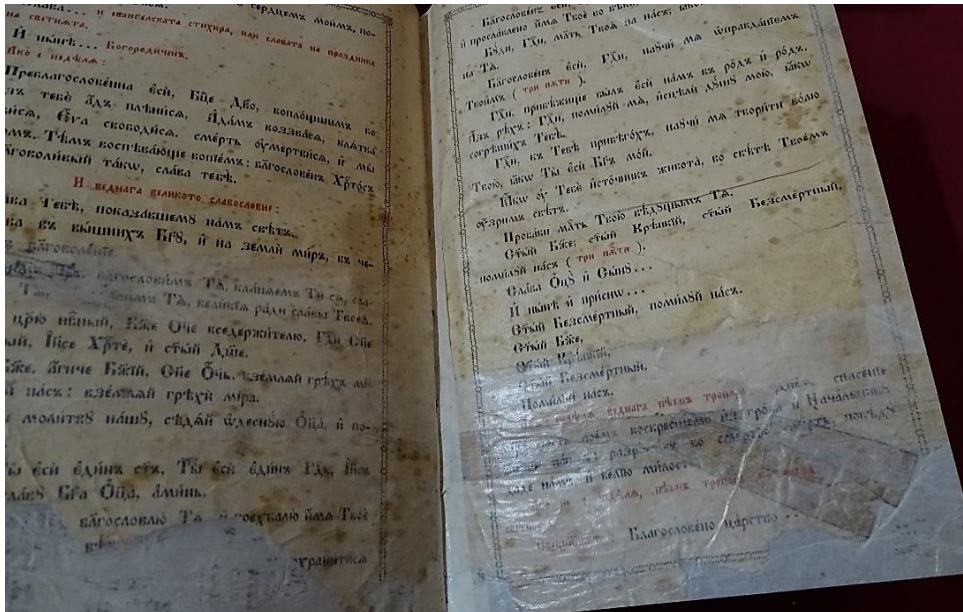

Сл. 7. Црковниот печат со ликот на Свети Климент

Црковниот печат со ликот на Свети Климент ја покажувал припадноста на книгата. Служел за распознавање, обележување и заверка на книгата. Со тоа книгите имале своја автентичност и припадност.

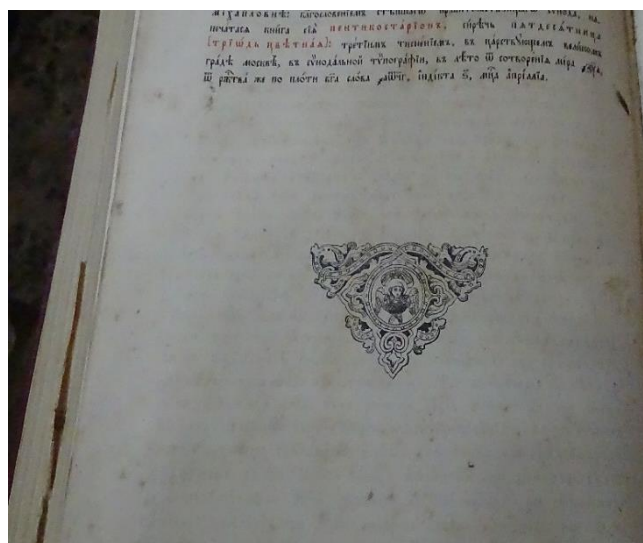
Сл. 8. Црковен Цветослов 1929 год.

Сл. 9. Църковен Цветослов 1929 год.

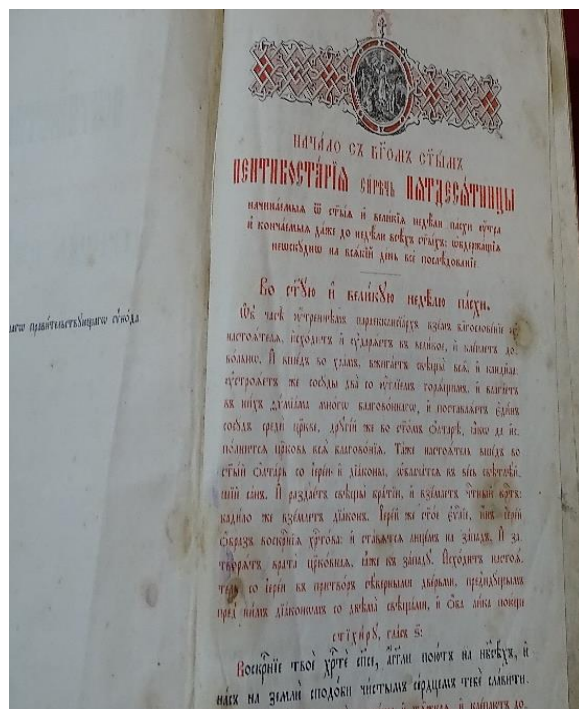
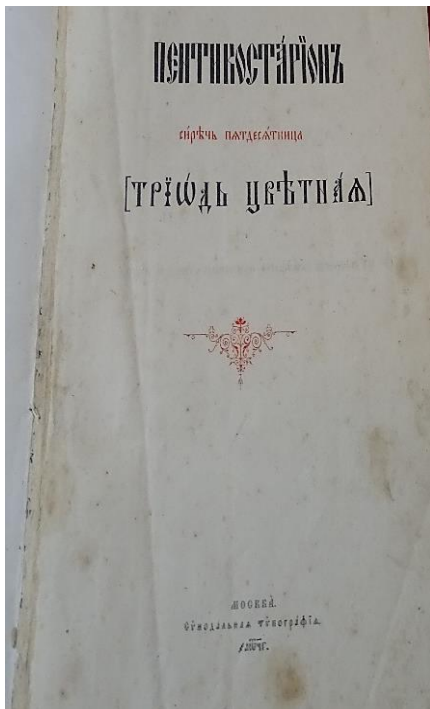
Църковен Цветослов од 1929 година е издаден во Софија и е пишуван на црковнословенски јазик. Графички убаво украсена со интересни орнаменти во кои се насликани ликовите на Исус Христос и други светители.

Книгата содржи дневни, неделни и празнични богослужби за цела година од Часовите, октагонот, Минеја, Посниот триод и Цветниот триод. Кон нив има додаток на најкористените молитви - катавасии, полиелеи, акатист и молитвен канон на Пресвета Богородица, Молебен канон на Пресвета Богородица, Панихида, молитви пред и по будењето од сон, молитви пред и по Светата Причест, итн.

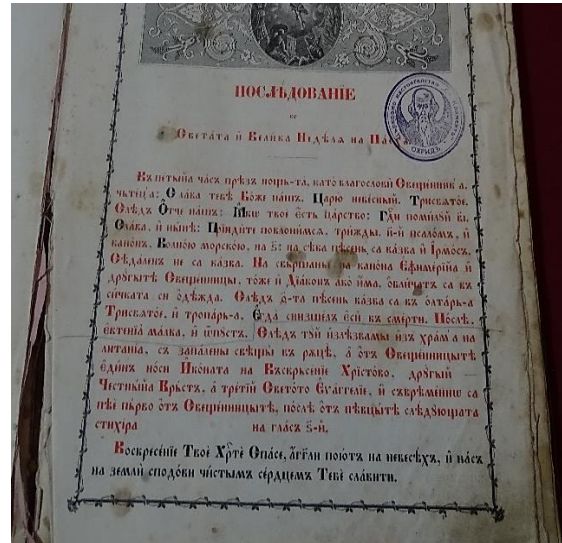
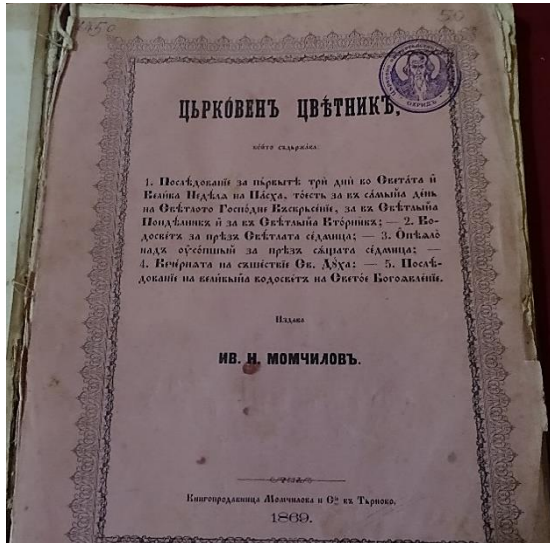
Сл. 10. Пентикостѣрїонъ 1844

Името на книгата (Сл.10 и сл.11) значи книга на „Педесетте денови“, што се однесува на временскиот период од Пасха до Педесетница. Пентекостарион е дел од пасхалниот циклус или „Движен циклус“ на црковната година. Овој циклус зависи од датумот на Пасха и продолжи во текот на следната година до следната Пасха.

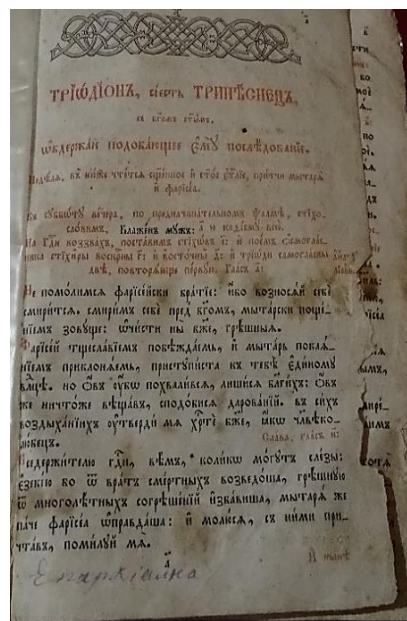
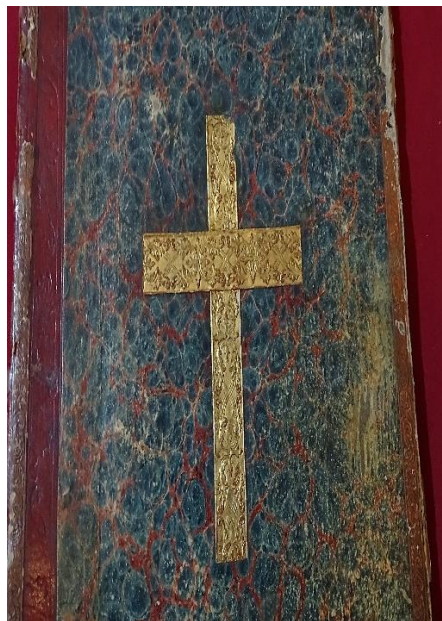

Сл. 11. Пентикостарионъ 1844

Книгата е печатена во Москва 1844, на старословенски јазик од руската рецензија. На задната страница од книгата има орнаментален знак, во средината има графички исцртан ангел. Заедничко кај сите е тоа што поедини графеми, најчесто иницијалната графема е *В*, *И* и *М* кои се малку позадебелени, имаат издолженост во пишувањето и најчесто се со црвена боја.

Сл. 13. Църковенъ цѣтъникъ

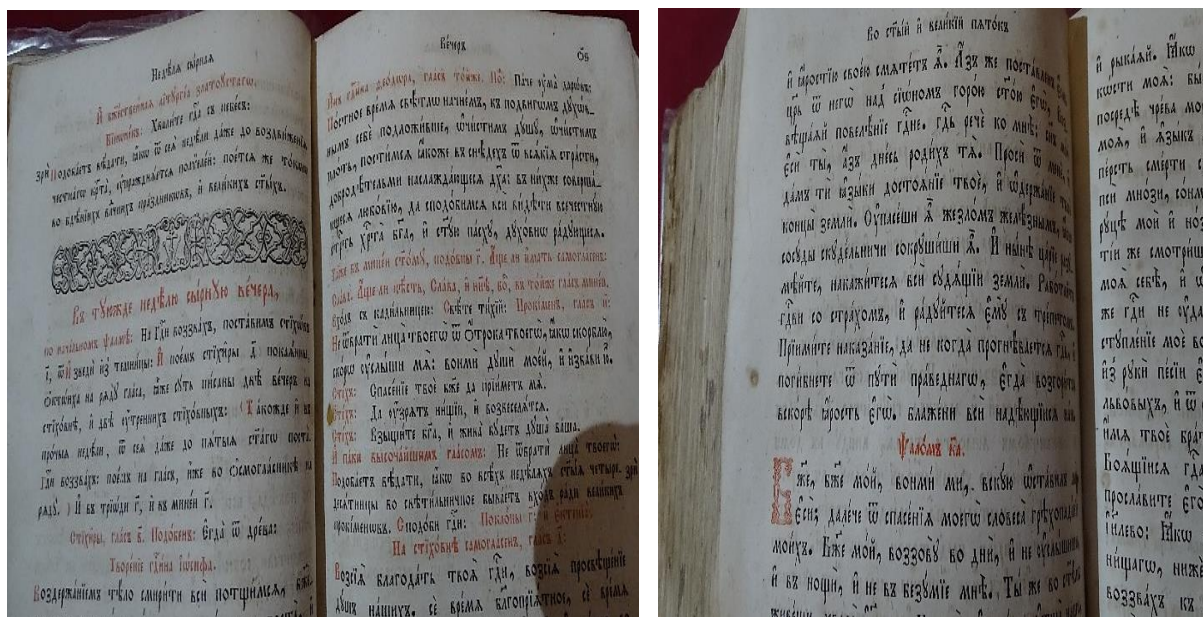

Сл. 14. Триодіонъ

Църковната книга која ги содржи Богослужбите на нашата Црква кои се извршуваат во периодот почнувајќи од Неделата на митарот и фарисејот, а завршува на Велика и Велика Сабота, односно Богослужбите на движните празници што му претходат на Велигден, се нарекува Триод.

Ако пентекостарионот ги вклучува празниците што следат по Велигден, триодот ги опфаќа: (а) трите недели пред Великиот пост, (б) целиот Велики пост, особено периодот

од Чист понеделник до Цветници и (в) Страсната седмица. Наречен е Триод, затоа што многу од неговите химни, таканаречените Канони (особено Каноните на Утрените) не се целосни, со други зборови, тие не содржат осум или девет Оди, туку содржат три Оди. (Сл.15)

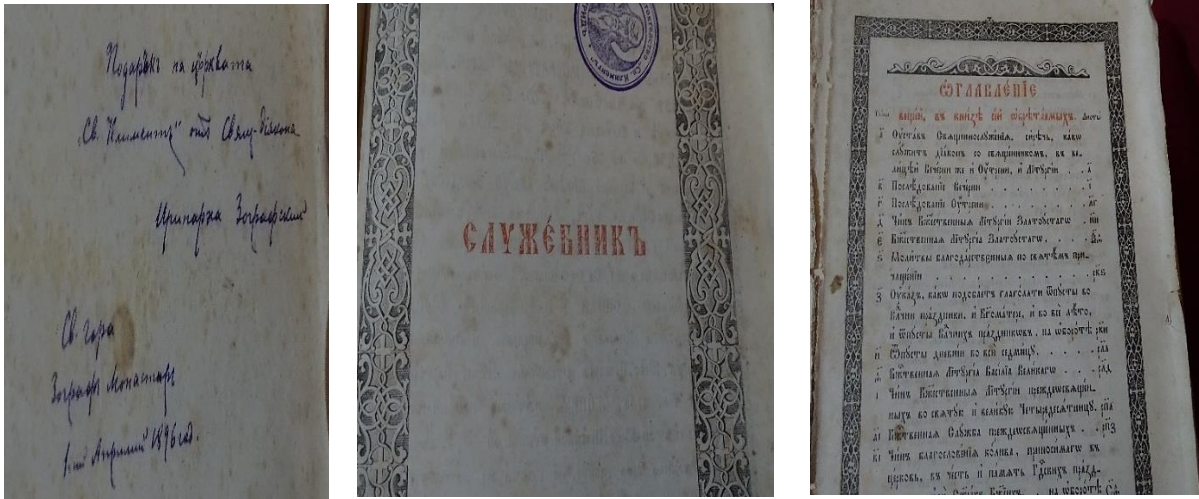
Сл. 15.

Триод не е само името на релевантната книга, туку е и временски период што го опфаќа оваа книга. Триодот, значи, е литургиска книга и дел од црквната година.

Целиот период на Триодот има за цел да нè подготви, преку пост, молитва и покајание, да го прифатиме нашиот Спасител како што „се подготвува за Неговите страдања“ и да станеме причесници на Неговите страдања и Воскресение.

Триодот е пишуван на црквословенски јазик, со истакнати иницијални букви кои зафаќаат висина од два до три реда, притоа убаво и уметнички дизајнирани. На по истакнати места буквите и зборовите се со црвена боја.

Во скромниот број книги го најдовме и црквниот Службеникџ. Немаше година на издавање, но текстот е на црквословенски, наменет за црквна богослужба. Во натамошниот текст од содржината има прегледност што содржи овој Службеникџ. (Сл. 16) Книгата е подарена на црквата во 1896 година.

Сл. 16.

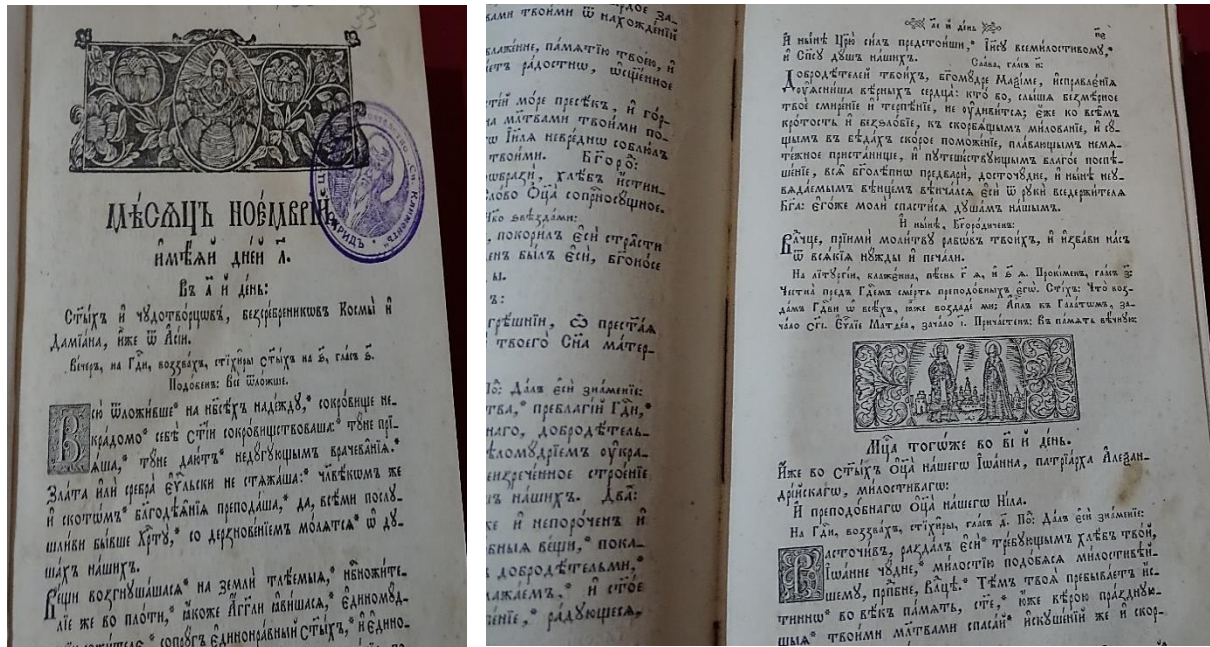
Гледајќи ја книгата не може а да не се забележи украсната рамка на секоја страница со интересни орнаменти. Од нив зборува раката на украсувачот, уметникот. Тоа покажува со каква љубов и посветеност се пишуvalo или препишувало за потребите на црквата.

Сл. 17. Минеј за месец Јуни

И во овој Минеј за месец јуни забележуваме убава и колоритна орнаментика на иницијалните букви. Текстот е на црковнословенски, а кожниот повез и дава посебна автентичност. Големиот број на иницијали, карактеристични и според мотивот и според композицијата, зборува за умешноста на илуминаторите на старите ракописи, за имагинацијата и фантазијата на писецот и за неговата претстава за светот, религијата и за животот воопшто.

Во последната книга, Минеј за месец ноември, од црквата Цвета Богородица Перивлепта,

Сл. 18. Минеј за месец ноември

се забележува доминирање на црната боја, без додатоци на друг колорит. Сепак орнаментиката и украсувањето на иницијалните, почетни букви е изразито присутен. Текстот на црковнословенски, за потребите на богослужбените активности. Го забележуваме и печатот со ликот на Свети Климент кој ја потврдува припадноста на книгата кон оваа црква.

Ретко се забележува година на издавање или пишување. Тоа во многу мал број примери се случува, можеби преписувачот намерно го изоставал тој податок за да има поголема веројатност на оригинал.

Охрид некогаш и денес е познат како град со 365 цркви. Тие се неодминливите негови тајни и убавини. Една од нив е и:

Црквата Свети Никола долна „Влашка маала“

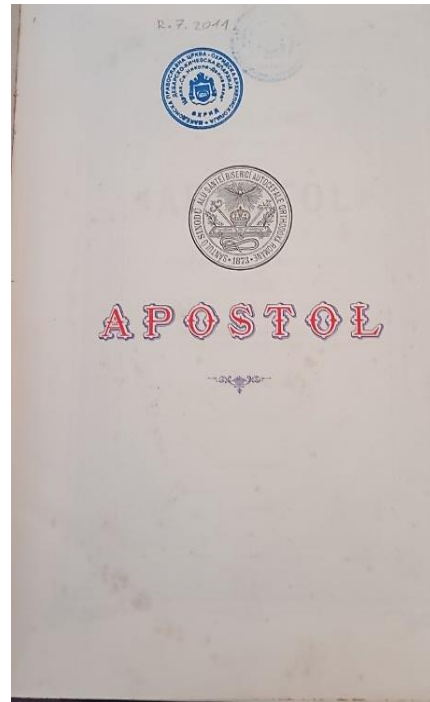
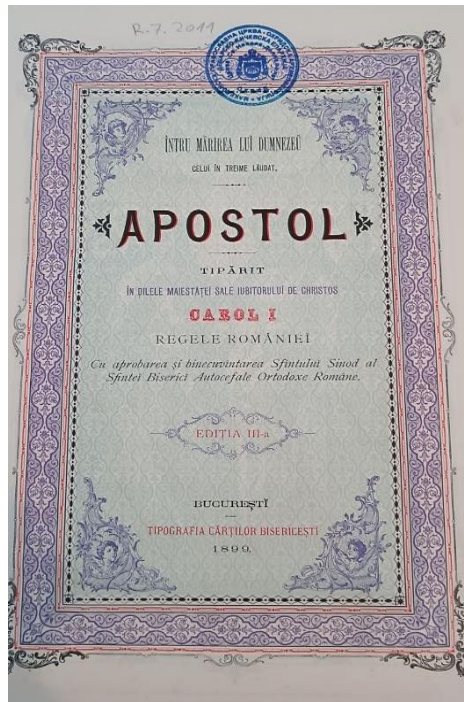
Според преданието кога Целадин бег го запалил Моско Поле поголем дел од влашкото население се доселило во Охрид и ја подигнало оваа црква. Според натписот на грчки јазик кој стои над влезната врата во црквата, таа е изградена во 1863 година.

Сл. 19. Свети Никола долна „Влашка маала“

Таа е еднокорабна засводена со две слепи кубиња, и е невообичаено за тој временски период што не е фрескоживописана. Фрескоживописот кој денес може да се забележи е од раката на Драган Ристески од село Сирула. Иконостасот на црквата е правен од раката на Дичо Зограф од Тресонче и допојасните престолни икони. Инересно е да се напомене дека дверите на иконостасот, и распетието, не се вклопуваат според стиловите, па поради тоа има мислење дека Распетието, и дверите, се донесени од изгорената црква во Москополе.

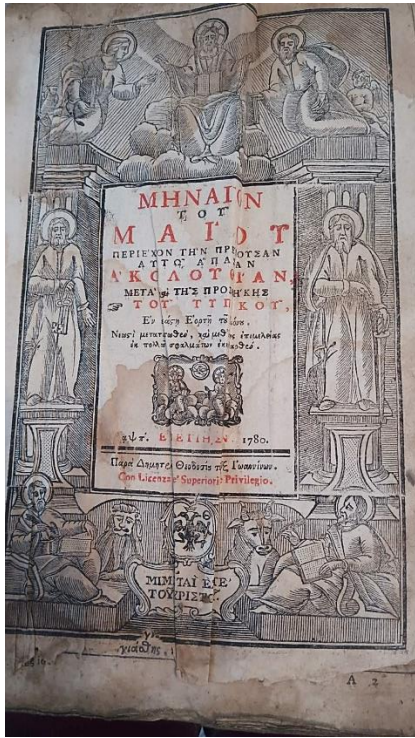
Во богатата ризница на книжевна оставштина во црквата се сретнаа повеќе книги со грчко писмо, со бугарско, старословенски текстови, како и книги на влашки, поточно романски јазик. Еве преглед на дел од тие книги.

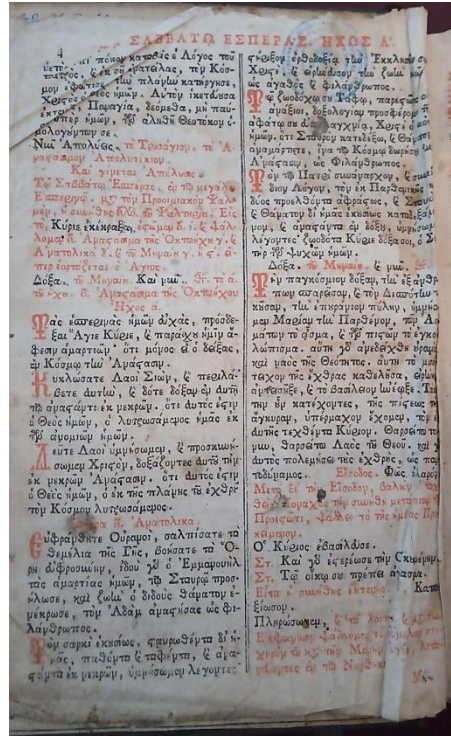
Сл.21. Апостол

Тука е најден Апостол од 1899, печатено во Булурешт, а поддржано од Цветиот Синод на православната автокефална црква. Текстот е на романски јазик. На печатот од Светиот Синод се гледа годината на признавање на романската автокефална црква, 1873 година.

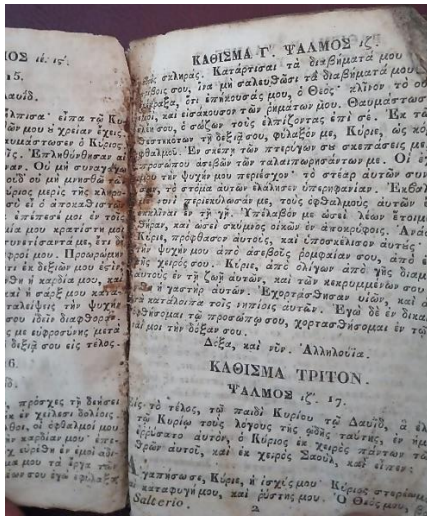
Во овој Божји храм беа најдени книги пишувани на грчки јазик. Истите беа во мошне лоша состојба. Нагризани од штеточини, подложни на влага овие книги беше невозможно да се фатат со рака. Така може да настане уште поголемо оштетување. (Сл. 22, 23, 24 и 25)

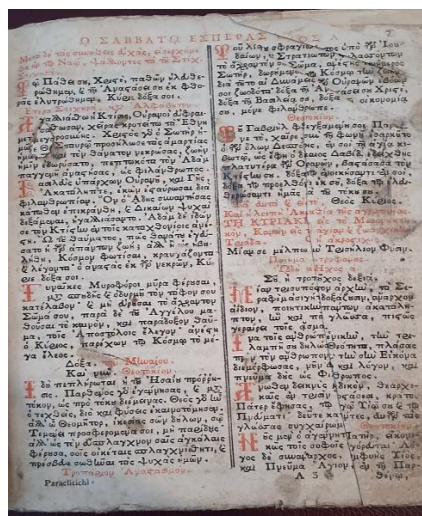
Сл. 22.

Сл. 23.

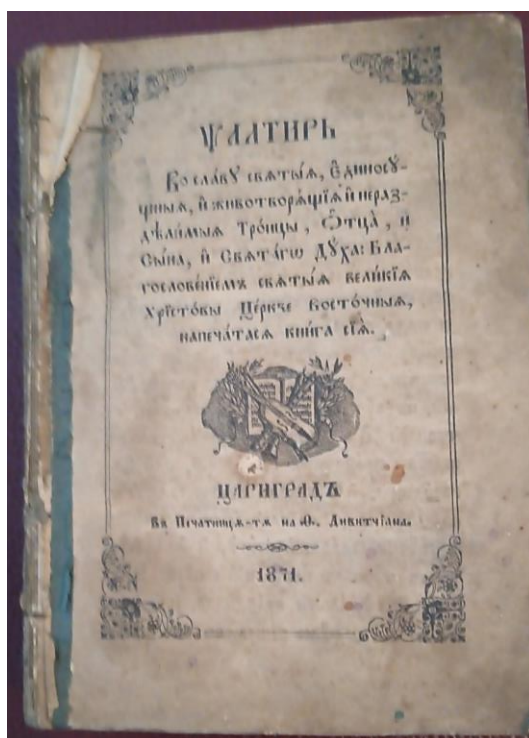

Сл.24.

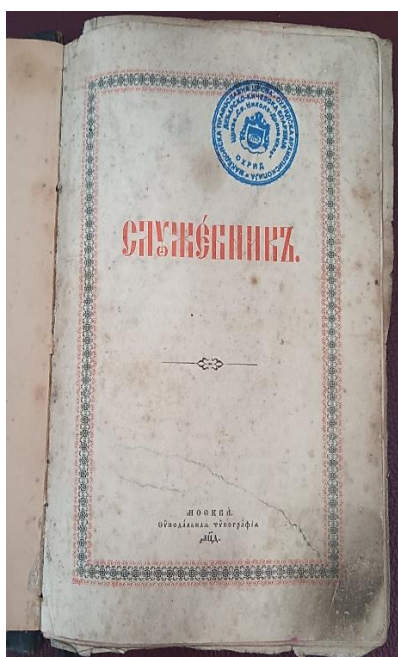

Сл. 25.

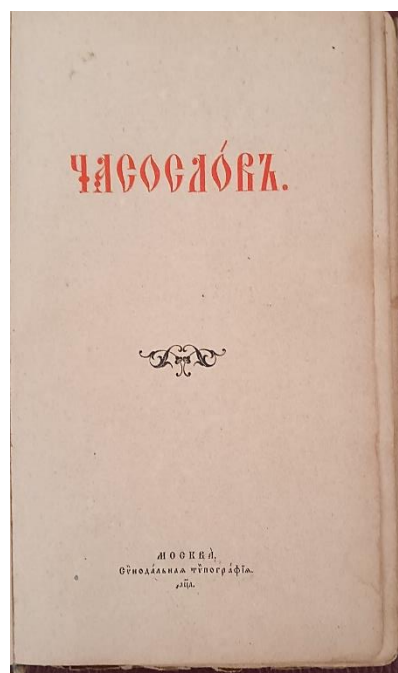
Од ризницата на оваа светост се најде и Новиот завет од 1881 година издадено во Њујорк, на старословенски јазик. Тоа сведочи дека христијанството и православиеото уште во XIX век се шират и на другите континенти. (Сл. 26, 27, 28 и 29)

Сл. 30.

Сл. 31.

Сл. 32.

На полицата беа и две книги Службеникъ и Часословъ издадени во иста година, 1904, во Москва (сл. 31 и 32). Текстот е на старословенски јазик, наменет за потребите на црковната богослужба.

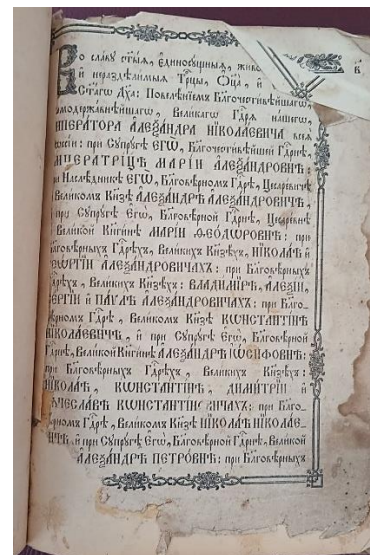
Треба да се напомене дека се среќаваа книги кои немаа корици, останат е само дел од текстот. Има текстови на старословенски јазик, како што е Акатистот кон Пресвета Богородица, *Акаѳиѣстъ* (сл. 33) и *Послѣдованіе вечерни* (сл.34) и (сл. 35).

Сл. 33.

Сл. 34.

Сл. 35.

Има и грчки книги на кои им недостасува насловната страница или корица, за да може да се утврди насловот, годината. Еве дел од архивата на црковната библиотека:

Сл. 36.

Сл. 37.

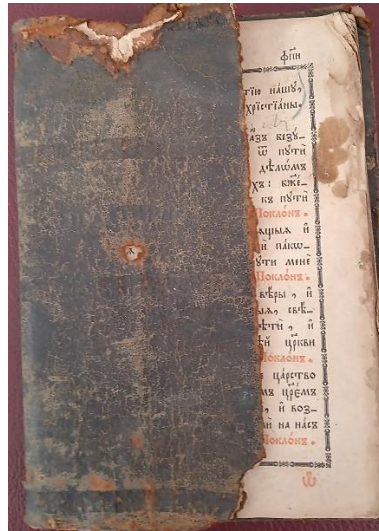

Сл. 38.

Да напоменеме дека на поголемиот дел од книгите име е потребна заштита бидејќи се наоѓаат во критична состојба: оштетени страници, влага, изгризани страници и корици, флеку од свеќи. (Сл. 39, 40, 41, 42, 43 и 44).

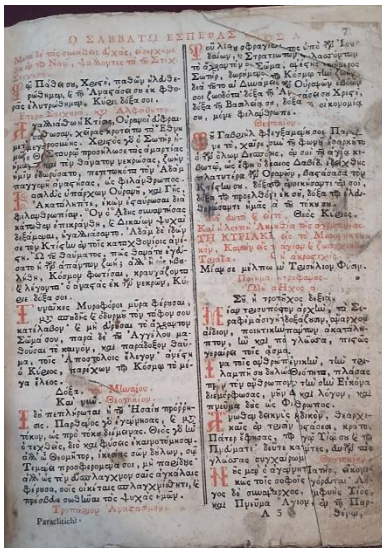
Сл. 39.

Сл. 40.

Сл. 41.

Сл. 42.

Сл. 43.

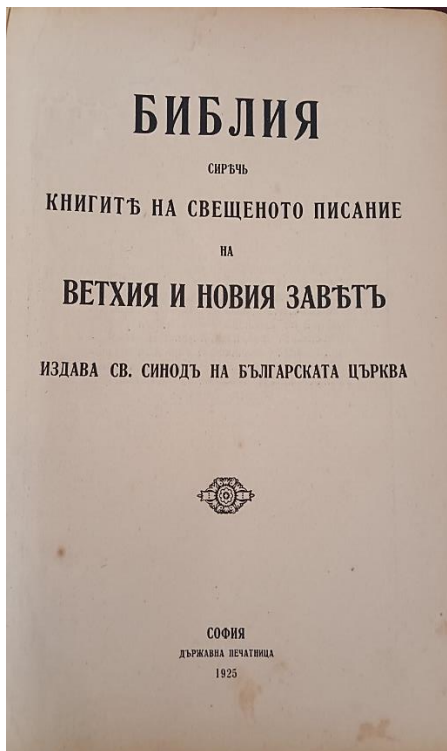

Сл. 44.

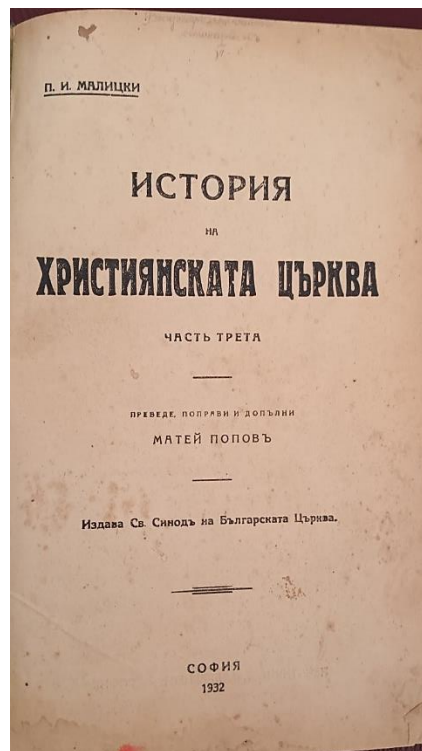
Во контекст на оваа состојба на книгите треба да се повикама на Законот за заштита на културното наследство *Цели на заштитата* (чл. 4) и *Основи на заштитата* (чл. 5) од Законот.

Во библиотечната црковна збирка има и книги печатени на бугарски јазик, со црковна содржина. Издадена во Софија, печатена во Државна печатница од 1925 година ја најдовме Библија комплетирана со Стариот и Новиот завет, (сл. 46). Ќе ја прикажеме и книгата од П. И. Малицки *История на христијанската црква* од поново време, 1932

година, во Софија, во издание на Светиот Синод на бугарската црква, (сл. 44). Овие две книги беа во релативно добра состојба.

Сл. 45.

Сл. 46.

Црквата Успение на Пресвета Богородица во с. Скрбатно

Сл. 47. Црквата „Успение на Пресвета Богородица“ во с.Скрбатно

Успение на Пресвета Богородица е главна манастирска црква на Скрбатинскиот манастир во охридското село Скрбатно. Се наоѓа на влезот во познатиот Скрбатински манастир, сместен високо над селото Скрбатно.

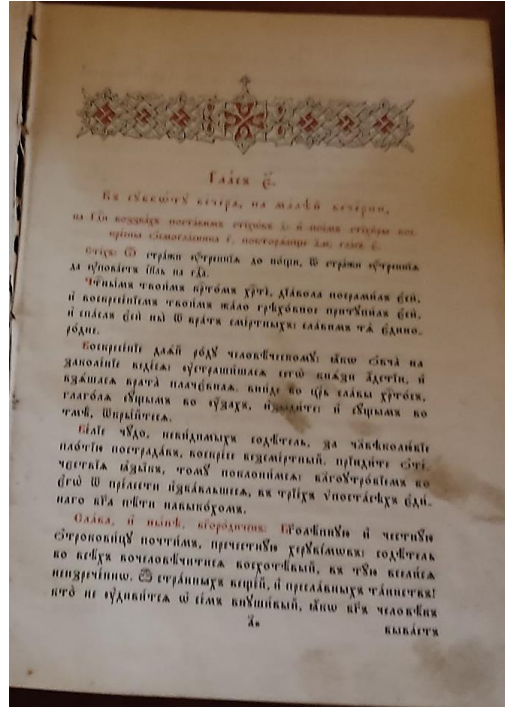
Според градбата и остатокот од фрески во Олтарот, се верува дека Црквата е изградена во 16 век, во времето на монахот Кипријан, од Слеченскиот манастир. Легендата кажува дека селаните сакала да ја изградат црквата подолу, односно во близина на селото. Но, трипати, започнувале да ја сидаат црквата, а трипати некој навечер уривал и ги фрлал алатите повисоко. Се до местото кадешто денеска се наоѓа обновента црква.

Црковниот трезор не располага со голем број на книги. Книгите се на старословенски јазик, и се со црковна содржина, наменети за богослужбите во црквата. Во следните слики 48, 49, 50 и 51.

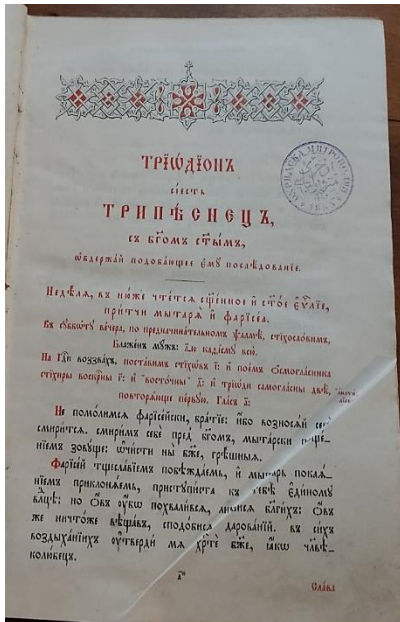
Книгата имеше корица но без главна насловна страница. Тоа значи дека нема податоци која година е печатена, каде е издадена и кој е издавачот. Според текстот книгата е наменета за вечерни богослужби.

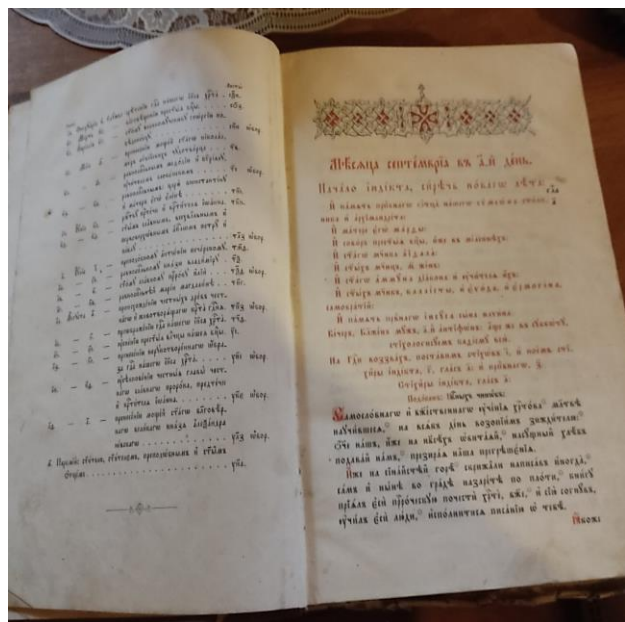
Сл. 48.

Сл. 49.

Сл. 50.

Сл. 51.

Меѓу книгите беше е Свештеното Евангелие на старословенски јазик. Нема година, но рачно е напишна 1870 година или можеби е регистарски број, нема објаснување. (Сл. 52)

Сл. 52.

Она што ни беше покажано покажа дека и на дел од нив им е потребна заштита. (Сл. 51 и 52)

Сл. 53.

Сл. 54.

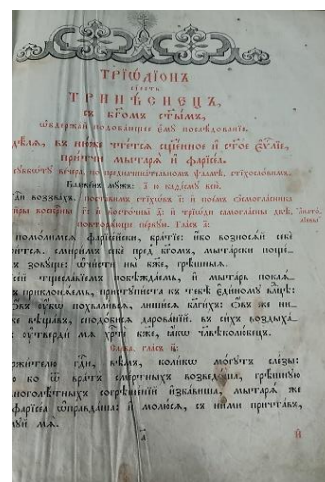
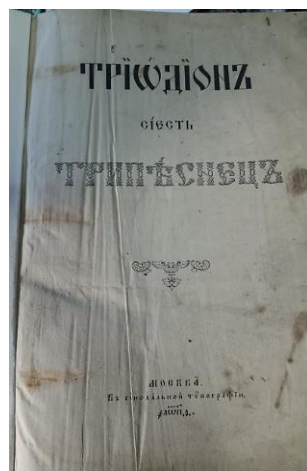
Црква „Св. Ѓорѓи“ – Охрид, горна „Влашка маала“

Црквата Свети Ѓорѓија (сл. 55.) е македонски православен христијански црковен храм во градот Охрид. Поточно, црквата се наоѓа во источниот (горниот) дел на градот, на крајот на населбите Расадник и Горна Влашка Маала, во близината на Градската општа болница и кружниот тек на патот кој води кон селото Велгошти и во правец на Битола. Црквата е изградена во 1834 година, а камбанаријата е изградена во 1950 година.

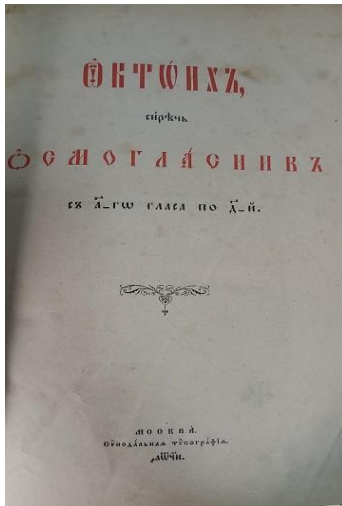

Сл. 55. Црква Св. Ѓорѓи

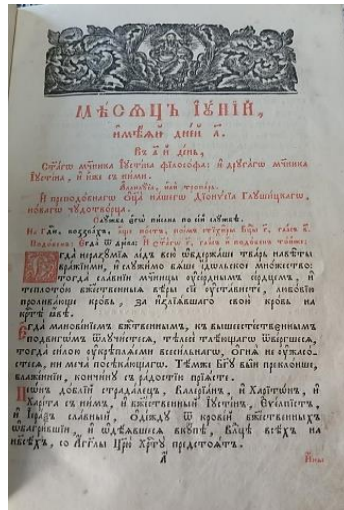
Во разговор со свештените лица од оваа црква за збирката на книги од XVIII и XIX век добивме сознание дека поседуваат *Триод*, *Октоих* и *Миеи*. Пишувани се на старословенски јазик, издадени во Москва и Киев.

Сл. 56. Триод 1811

Сл. 57. Октоих 1898

Сл. 58. Минеј за месец јуни

Сл. 59. Минеј за месец декември 1894

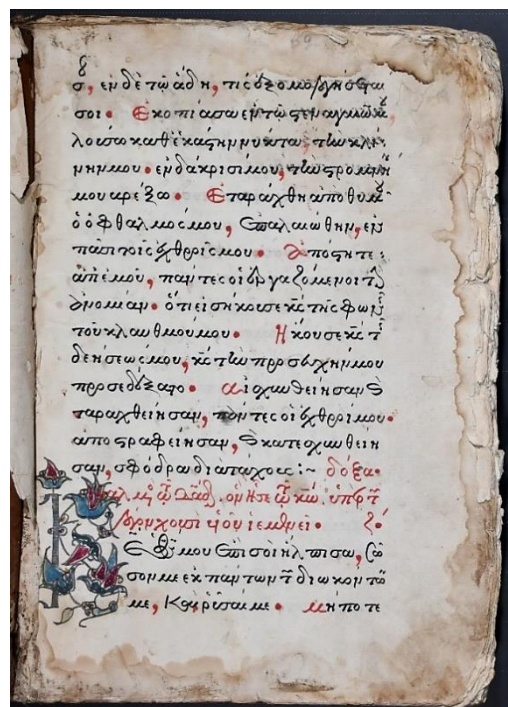
Ова беа црквите каде најдове извори потребни за реализирање на проектот. При истражувањето во повеќето охридски цркви и манастири ни беше кажано дека поголемиот дел од книгите кои припаѓаат на постариот период биле предадени во Завод и Музеј на град Охрид.

Во разговор со раководителот на ретката збирка при НУ Завод и Музеј, Охрид добивме информација дека во нивната збирка од периодот на XVIII и XIX век зачувани се: еден Псалтир од XVIII век, (сл. 60) и три Ирмлеја од XIX век, (сл. 61, 62 и 63).

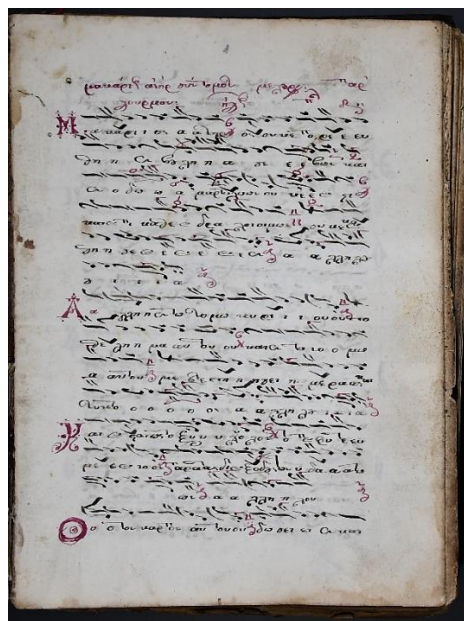
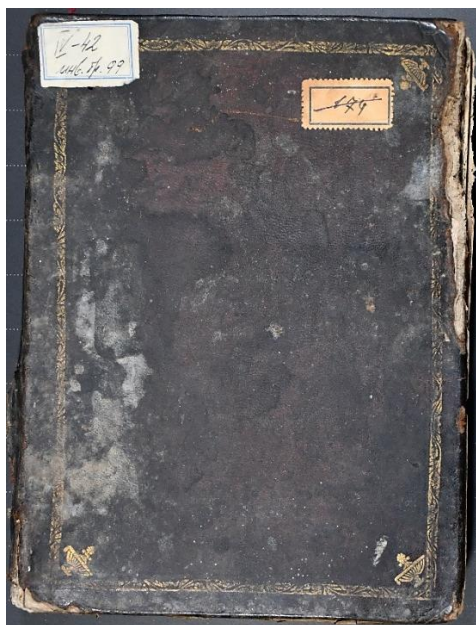
Псалтир (книга со псалми) - песни за молитва и пеење на богослужба.

Името доаѓа од грчкиот збор ψαλτήριον (псалтерион) за музички инструмент сличен на цитрата или харфата со која се пееле псалмите. Во средниот век, ваквата книшка била и буквар од кој учеле да читаат приправниците за свештеници и другите верници. Често бил богато илустриран.

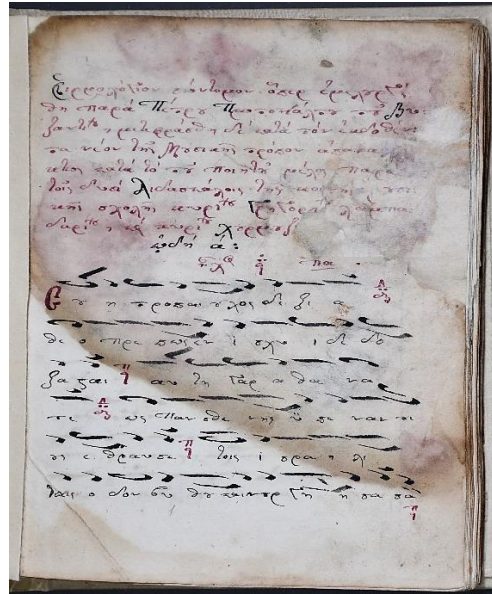
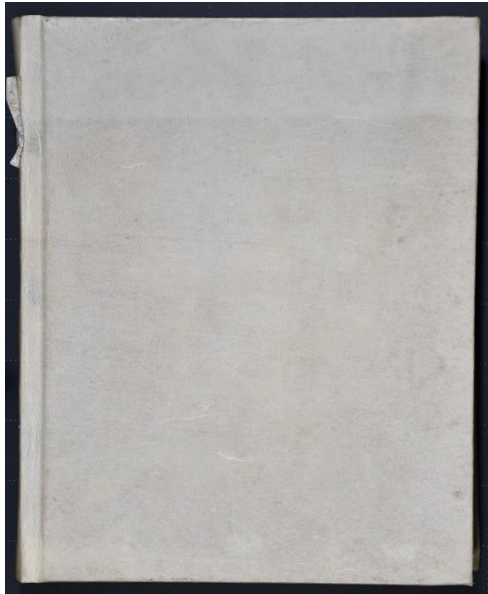
Станува збор за ракописи со уметнички цветни украсни во кои доаѓа до израз уметничката дарба на пишувачот. Текстот е рачно пишуван на старогрчки јазик со примеси на поствизантиски елементи.

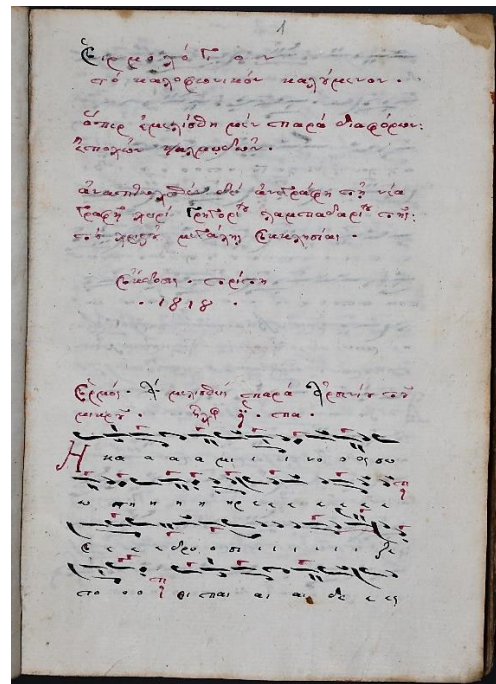
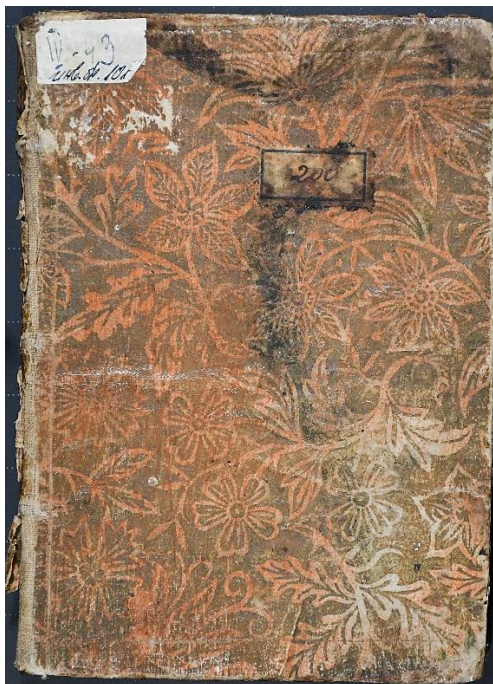
Сл. 60. Псалтир од XVIII

Сл. 61. Ирмологиј XIX век

Сл. 62. Ирмолеј XIX век

Сл. 63. Ирмолеј 1818 година

Ирмологии, ирмолог, ирмолии (од грч. Еирмологион, 'Ирмологион) (од грч. еирмос - ирмос и λογος) – збор, говор.

Структурата на ирмологијата е подредена на системот на осмогласникот. Во секој глас, ирмосите се распоредени по редослед на деветте песни на канонот. Комплетниот ирмологиум содржи околу 1050 ирмоси.

Заклучок

Неуништуливо е она што човекот го носи длабоко во неговата душа. Неуништуливи се делата на духот, на подвигот, делата на богољубието и човекољубието. И зборот испишан со мастило, на свеќата догорена, подоцна стана инспирација за целиот христијански свет. Пергаментот е пожолтен и оштетен, страниците скинати, но остануваат во душата на верниците. Нивниот јазик е јазик на ангелите.

Нашите црковни и манастирски библиотеки создавани со векови на овие простори денес се речиси исчезнати. Ракописните книги се гордост за нашата генерација, наше најголемо национално богатство. Но, овие, како и сите други наши дела, биле закопувани, спалувани, затрупувани од освојувачите и непријателите на нашето постоење. Овие слова и денес се одвојуваат од нашата колективна меморија, се толкуваат надвор од нивното недвосмислено место и контекст на кој му припаѓаат-македонската црква и македонската вековна вистина.

Монасите пишувајќи за Бога, го славеа Него, и токму затоа македонските ракописи нема никогаш да исчезнат од лицето на земјата. Доказ за тоа е нашиот жив јазик и нашата жива црква која денес ги воскресна црковните и манастирските библиотеки чии изданија го носат истиот оној белег и сила на некогашните наши книжевни дејци.

Користена литература

1. Георгиевски, М. Манастирските библиотеки и читалишта во Македонија до 1912 година. Скопје, 1975.
2. Георгиевски, М. Македонското книжевно наследство од XI до XVIII век. Скопје, 1979.
3. Димитрова Е. Свети Климент – Култ, Мисија, Идентитети: Социо-Културни карактеристики.
4. Коруновски С., Димитрова Е. *Византиска Македонија*. Скопје, 2006.
5. Митрески П., Смилески Д. *Охридски летопис*. Книга 1. Струга, 2024.
6. Mošin, V. O periodizaciji rusko-južnoslovenskih književnih veza, čas. "Slovo" Zagreb, br. 11-12, od 1962, str. 122.
7. Пандев, Д. Охридска читанка или Светилклиментова Средновековна читанка охридска и македонска општословенска и југоисточноцентралноеврупоска. Охрид, 2007.
8. Стојчевска-Антиќ В., Николовски-Катин С., *Во чест на Светите Кирил и Методиј*. Скопје, 1994.
9. <https://www.premportal.mk/duhovnost/duhoven-azbuchnik/8958-jasmina-zajkova>
10. <https://religija.mk/kade-ischeznaa-rakopisite-od-nashite-manastirski-biblioteki/>
11. <https://mymacedoniablog.wordpress.com/sightseeing/ohrid-and-surroundings/skreatno/>
12. <https://pelanet.mk/?p=59854>

